

УДК 378.015.3.016:745/749

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-5(336)-117-125

Лі Сяоя,

аспірантка кафедри педагогіки навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

li.xiaoxia95p@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0286-8850>

КРЕАТИВНІСТЬ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

На початку третього тисячоліття в умовах реформування й оновлення системи вищої освіти України, спрямованої на інтеграцію до європейського простору, з одного боку, і на збереження традиційних методик професійної підготовки фахівців декоративно-прикладного мистецтва, з іншого, особливої актуальності набувають завдання формування креативної компетентності майбутніх фахівців, які б володіли високим рівнем творчої діяльності.

У зв'язку з цим виняткового значення набуває підготовка майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва, розвинених спеціалістів, фахівців нового покоління, здатних адекватно сприймати, тонко і високо цінувати мистецтво, зберігати національні традиції, примножувати духовні й матеріальні надбання. Одним з головних завдань у сучасній педагогічній теорії і практиці постає формування креативної компетентності майбутніх фахівців саме декоративно-прикладного мистецтва. Благодатним джерелом формування креативності виступає декоративно-прикладне мистецтво.

Проблемі дослідження та взаємозв'язку понять творчості і креативності присвячено чимало наукових робіт вчених, педагогів, психологів, філософів. Так, у психолого-педагогічній науці загальні питання формування творчої особистості досліджували І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Т. Лубенець, І. Зимня; процес творчості, сутність творчої діяльності, її етапи та методи розглядали С. Альтшуллер, А. Горальській, О. Матейко, В. Романець, В. Розумовський, О. Тихомиров, Я. Пономарьов, В. Шубинський, С. Сисоева та ін.

Проблему формування креативності студентської молоді репрезентовано в дослідженнях останніх років (В. Боксгорн, І. Брякова, Ю. Варлакова, І. Гриненко, Т. Гусєва, Т. Желткова, О. Куцевол, В. Мороз, І. Шахіна).

Вища професійна освіта повинна базуватися на принципах креативності, тобто орієнтуватися в першу чергу на розвиток навичок і умінь, а також на формування у студентів певного ставлення до діяльності і їх реальної поведінки, що досягається шляхом зміни логіки і змісту дисциплін, трансформації методики презентації знань, комп'ютеризації і інформатизації освіти, її нової методології та організації (Калініна, 2017).

Відсутність наукових розроблень щодо зазначеної проблеми, виконаних з позицій педагогічної науки, з одного боку, і необхідність посилення уваги стосовно формування креативної компетентності майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва, з іншого, зумовили вибір теми статті.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності формування креативності у системі професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва та здійснити диференціацію сутності понять «креативність» і «творчість».

Уперше термін «креативність» використав Д. Симпсон, який ще у 1922 році позначив цим словом здатність особистості відмовлятися від стереотипів у мисленні. Поняття «креативність» у психолого-педагогічній науці набув поширення у 60-ті роки минулого століття.

В контексті наукових досліджень проблем продуктивного мислення й вивчення можливостей інтелекту людини, довготривалі експериментальні дослідження Л. Термана у школах Сполучених Штатів спостереження за обдарованими людьми дозволило зробити висновок, що для досягнення видатних результатів у різних сферах діяльності часто потрібен не високий інтелект, який вимірюється за допомогою IQ, а дещо інша складна якісна своєрідність психіки особистості, яка розвиває здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи розв'язування проблемних задач. Саме така якість була визначена на початку 50-х років минулого століття як «креативність». Саме поняття «креативність» як здатність до творчості послабила могутність поняття «інтелект» як особистісної характеристики обдарованості (Антонова, 2017).

Багатозначність поняття креативності потребує інтеграції знань із різних наук психології, педагогіки, економіки, філософії, соціології, логіки, менеджменту, філології та ін., які пояснюють сутність і специфіку дефініції, вимоги, які вона висуває до особистості.

Науковцями було проведено чимало науково-експериментальних робіт по дослідженню творчості, творчого та креативного мислення, розвитку творчого потенціалу людини, натомість, слід відзначити, що єдиної точки зору щодо розуміння природи креативності, особливостей її прояву, її структури та механізмів досі не існує. В більшості структурах креативності, представлених різними вченими, не визначається базовий компонент, що робить неможливим визначення основи креативності, без якої вона не може реалізуватися (Воробйова, 2012).

На основі аналізу сучасних досліджень стосовно цього явища можна зробити висновок, що нині все ще немає однозначної відповіді на запитання, чи існує креативність як явище взагалі, чи є вона науковою дефініцією, чи процес креативності є самостійним по відношенню до творчого процесу, чи креативність – це результат комплексу психічних процесів.

На сьогодні, може викликати сумніви у доцільності введення іншомовного терміну поняття «креативність», оскільки існує у психолого-педагогічній літературі поняття «творчість», натомість вони не вважаються синонімічними. Диференціація цих понять полягає в тому, що поняття «креативність» визначає не стільки певну творчу здібність або сукупність здібностей, скільки як здатність до творчості. Звідси вищезазначені поняття є близькими в лексичному значенні, проте не ідентичні.

Багато українських учених не визнають факт існування креативності як автономної, універсальної здібності, оскільки творчість завжди безпосередньо пов'язана з певним видом діяльності, тому існує художня творчість, наукова творчість, технічна творчість та ін. (Антонова, 2012). Однак більшість вчених у світі схиляються до того, що природа творчості єдина, а тому і здатність до творчості універсальна, тобто набувши навички діяти у будь-якій сфері діяльності, людина легко може перенести цей досвід у будь-яку іншу, саме тому здатність до творчості розглядається як відносно автономна, самостійна здібність.

Очевидно, креативна особистість має незгасиму потребу в постійному саморозвитку, самореалізації та самоствердженні через розширення кругозору, збільшення обсягу знань, умінь та навичок. Тільки креативний педагогічний працівник може бути куратором і модератором креативної особистості учня (Курмишева, 2015). Тому вимоги щодо рівня підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва мають бути такі: готовність брати участь у впровадженні технологічних і продуктивних інновацій, вміння знаходити і оцінювати нові ринкові можливості і формулювати бізнес-ідею, здатність ефективно аргументувати, спираючись на правові та процесуальні знання, використовувати інноваційні ідеї, генерувати нестандартні рішення.

Проблема розвитку креативного мислення, спрямованого на: рішення поставленої задачі; знаходження нових способів вирішення, використання нових методів і способів, навіть у найбільш звичайних, щоденних ситуаціях; створення проектів, предметів, виробів; перетворення сприйняття, особистісний ріст, творчу реалізацію – сьогодні особливо актуальна (Лазаренко, 2015).

Категорія «креативність» включає не тільки діяльнісний, але й особистісний аспекти творчості й усвідомлюється як творчі можливості (здібності) людини, які проявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризують особистість або її окремі

сторони, продукти діяльності, процес їх створення (Левіна, 2017). Такий підхід до трактування категорії креативності викликає певні непорозуміння в контексті співвідношення понять «креативність» і «творчість». Тому нам необхідно розглянути ці два поняття й або визначити їх відмінності, або довести їх синонімічність.

Поняття «творчість» була і є на сьогодні предметом аналізу багатьох сучасних наук. З точки зору психології науковці-психологи акценти зосереджують на дослідженні внутрішньої структури і механізмів інтелектуальних пошукових дій, на визначення інтуїції, уяви тощо. Філософи вивчають творчість в контексті людської сутності та її реалізації в професійній діяльності.

В психолого-педагогічних дослідженнях виокремлено низка напрямів вивчення творчості: 1) історія вивчення проблеми творчості, творчих здібностей і творчої діяльності, аналіз сучасного етапу формування психології творчості; 2) суть творчості і творчої діяльності; 3) формування творчого мислення, творчих здібностей, зв'язок психології творчості з педагогікою.

Сутність педагогічної творчості розглядали В. Андрєєв, В. Загвязинський, В. Сластьонін, С. Сисоєва та ін. В загальнонауковому контексті творчість визначається як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. За своєю сутністю творчість – це культурно-історичне явище, творчість має психологічний, особистісний і процесуальний аспекти і передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань й вмінь, завдяки яким створюється творчий продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, фантазії як неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, у розкритті й розширенні своїх творчих, креативних можливостей (Калініна, 2017).

Задля детальної диференціації вищезазначених понять, нам необхідно визначити їх змістовні ознаки, отже, стосовно творчої активності змістовними ознаками виокремлюють такі, як:

1) творча активність є діяльністю, що полягає у виробництві істотно нового: нових речей або нових способів (програм, технологій) діяльності, спрямованої на задоволення потреб людини в створенні нових духовних і матеріальних цінностей;

2) творча активність оригінальна як процес, оскільки в її процесі завжди застосовуються нові засоби або нові програми діяльності;

3) творча активність в генетичному плані є створенням нових корисних комбінацій з елементів різних систем (творча активність є комбінування);

4) творча активність є процесом, що полягає в постановці і рішенні проблем, нестандартних завдань;

5) творча активність є вищим видом діяльності людини, вона первинна по відношенню до виконавської діяльності;

б) творча активність є єдністю духовної і матеріальної творчості, ідеальне перетворення передуює матеріальному (створення програм, планів, проєктів, моделей майбутньої діяльності відбувається в процесі мислення, а матеріалізація, а опредметнення – під час виконання практичних завдань, в процесі практики) (Дорофей, 2012). Безперечно, формуванню креативності майбутніх фахівців сприяють, насамперед, заняття з використанням творчих та випереджальних завдань, які активізують як інтелектуальний, так і творчий потенціал, що забезпечують індивідуально-креативний підхід до кожного студента.

Звернемося до думки відомого науковця сучасності С. Сисоевої, яка досконально досліджувала основи педагогічної творчості, і вважає, що здатність творчого вчителя до педагогічної творчості характеризується не тільки високим рівнем педагогічної креативності, і відповідно до сучасних вимог рівнем оволодіння предметом, який викладається, а й набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які забезпечують ефективність його взаємодії з учнями щодо розвитку творчих можливостей учнів у навчально-виховному процесі (Сисоева, 2006). Відповідно до трактування науковцем взаємовідношення між креативністю і творчістю виявляється, що творчість характеризується певним рівнем креативності, тобто креативність виступає характеристикою творчості.

Отже, ми дійшли висновку, що креативність – це здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації, у той час як творчість – це психічний процес, діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Безперечно, творчість і креативність, співвідносні поняття і можуть розглядатися як синонімічні. Втім, вони мають як схожість, так і відмінності: якщо творчість розуміється як процес, що має певну специфіку і призводить до створення нового, то креативність розглядається як потенціал, внутрішній ресурс людини.

Креативна індивідуальність майбутнього фахівця полягає не в наявності певних особистісних якостей, а проявляється в процесі створення чогось нового, якого раніше не було, тому характеристики креативності непередметні, що не передбачають наявності продукту. Отже, креативність проявляється в процесі та розглядається як процес прояву власної індивідуальності майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва в системі професійної підготовки. Прояв індивідуальності неможливий поза межами наявності креативного мислення у майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва.

Перспективи подальших пошуків у вирішенні означеної проблеми ми вбачаємо у дослідженні формування креативної компетентності в майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва як ключової в процесі фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки: монографія; ред. О. А. Дубасенюк. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14–41. **2. Антонова О. Є.** До проблеми співвідношення інтелекту та креативності у структурі обдарованості. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Вип. 12. С. 33–40. Житомир: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2017. **3. Воробйова Т.** Диференціація компонентів креативної компетентності молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 43. С. 113–118. **4. Дорофей С. В.** Творча активність особистості в системі підготовки спеціаліста у ВНЗ. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 15. С. 172–183. **5. Калініна Л. А.** Формування креативної компетентності студентів ВНЗ культури. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2017. №9 (49). С. 363–367. **6. Курмишева Н.** Креативність як складова компетентності педагогічного працівника. *Педагогічні науки*. 2015. № 64. С. 23–28. **7. Лазаренко Н. Ю.** Розвиток креативності майбутніх дизайнерів в їх викладацькій діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. Вип. 51. С. 167–174. **8. Левіна І. А.** Формування креативно-проектувальної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійного навчального посібника з педагогіки. *Проблеми сучасного підручника. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 19. С. 166–175. **9. Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.

References

1. Antonova, O. Ye. (2012). *Sutnist poniattia kreatyvnosti: problemy ta poshuky* [The essence of the concept of creativity: problems and searches]. *Teoretychni i prykladni aspekty rozvytku kreatyvnoi osvity u vyshchii shkoli*. (pp. 14-41). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian]. **2. Antonova, O. Ye.** (2017). *Do problemy spivvidnoshennia intelektu ta kreatyvnosti u strukturi obdarovanosti* [To the problem of the ratio of intelligence and creativity in the structure of giftedness]. *Kreatyvna pedahohika. nauk.-metod. Zhurnal*, 12, 33-40. Zhytomyr: Akademiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva z kreatyvnoi pedahohiky [in Ukrainian]. **3. Vorobiova, T.** (2012). *Dyferentsiatsiia komponentiv kreatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv* [Differentiation of components of creative competence of junior schoolchildren]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 43, 113-118 [in Ukrainian]. **4. Dorofei, S. V.** (2012). *Tvorcha aktyvnist osobystosti v systemi pidhotovky spetsialista u VNZ* [Creative activity of the individual in the system of specialist training in higher education]. *Zbirnyk naukovykh prats KPNU imeni Ivana Ohiiienka, Instytutu*

psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Problemy suchasnoi psykholohii, 15, 172-183 [in Ukrainian].

5. Kalinina, L. A. (2017). Formuvannia kreatyvnoi kompetentnosti studentiv VNZ kultury [Formation of creative competence of university students of culture]. *Molodyi vchenyi. Pedahohichni nauky*, 9 (49), 363-367 [in Ukrainian].

6. Kurmysheva, N. (2015). Kreatyvnist yak skladova kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka [Creativity as a component of the competence of a pedagogical worker]. *Pedahohichni nauky*, 64, 23-28 [in Ukrainian].

7. Lazarenko, N. Yu. (2015). Rozvytok kreatyvnosti maibutnikh dyzaineriv v yikh vykladatskii diialnosti [Development of creativity of future designers in their teaching activities]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 51, 167-174 [in Ukrainian].

8. Levina, I. A. (2017). Formuvannia kreatyvno-proektualnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv zasobamy multymediinoho navchalnoho posibnyka z pedahohiky [Formation of creative and design competence of future teachers by means of a multimedia textbook on pedagogy]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka. Zbirnyk naukovykh prats*, 19, 166-175 [in Ukrainian].

9. Sysoieva, S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].

Лі Сяоя. Креативність в системі професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва

У даній статті теоретично обґрунтовано необхідність формування креативності у системі професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва, здійснено диференціація сутності понять «креативність» і «творчість», що сприяло глибокому розумінню співвідношення між цими поняттями. У результаті логіко-семантичного аналізу поняттєво-категоріального апарату розкрито базові категорії дослідження «креативність» і «творчість». Креативність визначено як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації, у той час як творчість – це психічний процес, діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Доведено, що креативність проявляється в процесі та розглядається як процес прояву власної індивідуальності майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва в системі професійної підготовки. Прояв індивідуальності неможливий поза межами наявності креативного мислення у майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва.

Ключові слова: креативність, творчість, креативне мислення, декоративно-прикладне мистецтво, професійна підготовка.

Ли Сяоя. Креативность в системе профессиональной подготовки будущих специалистов декоративно-прикладного искусства

В данной статье теоретически обоснована необходимость формирования креативности в системе профессиональной подготовки будущих специалистов декоративно-прикладного искусства, осуществлено дифференциация сущности понятий «креативность» и «творчество», что способствовало глубокому пониманию соотношения между этими понятиями. В результате логико-семантического анализа понятийно-категориального аппарата были определены базовые категории исследования «креативность» и «творчество». Креативность определено как способность порождать необычные идеи, отклоняться от традиционных схем мышления, быстро решать проблемные ситуации, в то время как творчество является психическим процессом, деятельностью, результатом которой является создание новых материальных и духовных ценностей. Доказано, что креативность проявляется в процессе и рассматривается как процесс проявления собственной индивидуальности будущих специалистов декоративно-прикладного искусства в системе профессиональной подготовки. Проявление индивидуальности невозможен вне наличия креативного мышления у будущих специалистов декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: креативность, творчество, креативное мышление, декоративно-прикладное искусство, профессиональная подготовка.

Li Xiaoxia. Creativity in the System of Professional Training of Future Specialists in Decorative and Applied Arts

This article theoretically substantiates the need for the formation of creativity in the system of professional training of future specialists in arts and crafts, differentiates the essence of the concepts of “creativity” and “creativity”, which contributed to a deep understanding of the relationship between these concepts. As a result of the logical-semantic analysis of the conceptual-categorical apparatus, the basic categories of the research "creativity" and "creativity" were determined. Creativity is defined as the ability to generate unusual ideas, deviate from traditional thinking patterns, quickly solve problem situations, while creativity is a mental process, an activity that results in the creation of new material and spiritual values. According to the author's interpretation of the relationship between creativity and creativity, it turns out that creativity is characterized by a certain level of creativity; hence creativity is a characteristic of creativity. It has been proved that creativity is manifested in the process and is considered as a process of manifesting their own individuality of future specialists in decorative and applied arts in the system of professional training. It has been defined that the formation of creativity of future professionals is facilitated, first of all, by classes with the use of creative and advanced tasks, which activate both intellectual and creative potential, providing an individual-creative approach to

each student. The manifestation of individuality is impossible without the presence of creative thinking in future specialists in arts and crafts. Prospects for further research in solving this problem, we see in the study of the formation of creative competence in future professionals in arts and crafts as a key in the process of professional training.

Key words: creativity, creativity, creative thinking, arts and crafts, professional training.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2020 р.

Прийнято до друку 27.11.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.